

‘સમયસાર’ ગાથા ૩૧૭. ‘હવે, અજ્ઞાની વેદક જ છે’ શું કહે છે? જેને આ આત્મા-જ્ઞાન રાગથી ભિન્ન છે એવી ખબર નથી એ અજ્ઞાની રાગનો અને વિકારનો જ વેદક છે. ‘એવો નિયમ કરવામાં આવે છે (અર્થાત્ ‘અજ્ઞાની ભોક્તા જ છે’ એવો નિયમ છે-એમ કહે છે):-’

ण मुयदि पयडिमभव्वो सुट्टु वि अज्झाइदूण सत्थाणि ।

गुडदुद्धं पि पिबंता ण पण्णया णिव्विसा होंति ॥૩૧૭॥

સુરીતે ભણીને શાસ્ત્ર પણ પ્રકૃતિ અભવ્ય નહીં તજે,

સાકરસહિત ક્ષીરપાનથી પણ સર્પ નહિ નિર્વિષ બને. ૩૧૭.

આહાહા...! ટીકા :- ‘જેમ આ જગતમાં સર્પ વિષભાવને પોતાની મેળે છોડતો નથી...’ વિષ એની મેળે છોડતો નથી. ‘અને વિષભાવ છોડાવવાને (મટાડવાને) સમર્થ એવા સાકરસહિત દૂધના પાનથી પણ છોડતો નથી,...’ આહાહા...! પોતાની મેળે તો ઝેર છોડતો નથી પણ સાકરસહિત દૂધ પાવામાં આવે તોપણ તે ઝેરને છોડતો નથી, એ દષ્ટાંત થયો. આહાહા...! ‘તેમ...’ દષ્ટાંત અભવીનું આપે છે, સિદ્ધાંત તો બધાને લાગુ પડે. જે અજ્ઞાની શ્રુત શબ્દ ભણે, શ્રુતને જાણે, અગિયાર અંગ આદિ ભણે એમાં એ વાત આવી હોય કે રાગથી ભગવાન અંદર ભિન્ન છે. એવું સાંભળ્યું હોય, ધાર્યું હોય છતાં રાગથી ભિન્ન આત્માનું વેદન ન કરે. આહાહા...! તો શ્રુત શું કરે?

‘તેમ ખરેખર અભવ્ય પ્રકૃતિસ્વભાવને પોતાની મેળે છોડતો નથી...’ અભવી જે છે એ પ્રકૃતિને ‘પોતાની મેળે છોડતો નથી અને પ્રકૃતિસ્વભાવ છોડાવવાને સમર્થ...’ પ્રકૃતિના

સ્વભાવને છોડાવવાને સમર્થ. અભવી પ્રકૃતિ પોતાની મેળે તો છોડતો નથી પણ પ્રકૃતિ સ્વભાવ છોડાવવાને સમર્થ. લ્યો! વાણીને લીધું. વાણી નિમિત્ત છે એને પ્રકૃતિ છોડાવવામાં, સ્વભાવમાં નિમિત્ત છે એવું એ સાંભળે છે. ‘છોડાવવાને સમર્થ એવા દ્રવ્યશ્રુતના જ્ઞાનથી પણ;...’ શાસ્ત્ર કાને પડે, ભણે, વાંચે... આહાહા...! પણ છતાં રાગની એકતા છોડતો નથી. એની મેળે રાગ તો છોડતો નથી પણ દ્રવ્યશ્રુત રાગ છોડાવવાને સમર્થ છે એને પણ સાંભળીને પણ છોડતો નથી, એમ કહે છે. આહાહા...! અનાદિ કાળનું...

‘કારણ કે તેને સદાય, ભાવશ્રુતજ્ઞાનસ્વરૂપ શુદ્ધાત્મજ્ઞાનના (-શુદ્ધ આત્માના જ્ઞાનના) અભાવને લીધે,...’ આહાહા...! શું કહ્યું? શાસ્ત્રો દ્રવ્યશ્રુત સાંભળે છે, ધારે છે છતાં રાગથી રહિત ભાવશ્રુતજ્ઞાન એ ભાવ શુદ્ધાત્મજ્ઞાનના અભાવને લીધે, ‘ભાવશ્રુતજ્ઞાનસ્વરૂપ શુદ્ધાત્મજ્ઞાનના અભાવને લીધે, અજ્ઞાનીપણું છે.’ આહાહા...! ‘ભાવશ્રુતજ્ઞાનસ્વરૂપ શુદ્ધાત્મજ્ઞાન...’ ભાવશ્રુતજ્ઞાનનું ફળ શુદ્ધાત્માનું જ્ઞાન (છે). પવિત્ર આનંદ સ્વરૂપ પ્રભુ એનું એને જ્ઞાન ભાવશ્રુતનું ફળ એ એને ન આવ્યું, એના ‘અભાવને લીધે....’ આહાહા...! ‘અજ્ઞાનીપણું છે.’

અગિયાર અંગ ભણ્યો, નવ પૂર્વ પણ ધારણ કર્યા પણ ભગવાનઆત્મા આનંદસ્વરૂપ છે એના ભાવશ્રુતજ્ઞાનનું ફળ અતીન્દ્રિય આનંદનો સ્વાદ ને રાગની એકતાનું તૂટવું એ એણે કર્યું નહિ. આહાહા...! અનાદિ કાળથી રાગની એકતા માની છે, એકતા થઈ નથી. રાગ ને આનંદ પ્રભુ બેની વચ્ચે સાંધ છે, સંધિ છે, એક થયા નથી. છતાં ભાવશ્રુતજ્ઞાનના અભાવને લીધે રાગની એકતા એ તોડતો નથી. આહાહા...! ઝીણી વાત છે, આ મૂળ વાત છે. ગમે એ ક્રિયા કરે, પંચ મહાવ્રત પાળે, અઠ્યાવીસ મૂળગુણ પાળે એ તો બધો રાગ છે. આહાહા...! અને શાસ્ત્રનું જ્ઞાન થવા છતાં પણ ભાવશ્રુતજ્ઞાન જે આત્માનું (થવું જોઈએ) એનો એને અભાવ છે. આહાહા...! ચૈતન્ય સ્વરૂપ અતીન્દ્રિય આનંદ મૂર્તિ પ્રભુ એનો એને અજ્ઞાનને લીધે સ્વાદ ને અનુભવ આવતો નથી. આહાહા...!

મુમુક્ષુ :- પ્રકૃતિ સ્વભાવ....

ઉત્તર :- સ્વભાવ છે એ એણે જાણ્યો નથી. અંતર આનંદ સ્વરૂપ છે એ શાસ્ત્ર ભણ્યો છતાં, એમાં આવ્યું હતું એ વાત ધારણમાં (આવી) છતાં રાગથી ભિન્ન આનંદનો સ્વાદ ભાવશ્રુતજ્ઞાનસ્વરૂપે ન લીધો. આહાહા...! આ મૂળ વાત બાકી રહી ગઈ, ઝાડના બધા પાંદડા તોડ્યા, મૂળિયું સાજું (રહ્યું). આહાહા...! એમ રાગની મંદતા તો અજ્ઞાનીને પણ (થઈ). રાગની મંદતા અને મિથ્યાત્વની મંદતા અજ્ઞાનીને પણ હોય છે. આહાહા...! એ કોઈ ચીજ નહિ, એ તો તીવ્ર અને મંદ કર્મચક્ર (છે). તેનાથી ભિન્ન ભાવશ્રુતજ્ઞાનસ્વરૂપે આત્માનો જે આનંદનો સ્વાદ લેવો જોઈએ... આહાહા...! જે દ્રવ્યશ્રુતજ્ઞાન એ રાગને તોડાવવા નિમિત્તરૂપે છે એવું એણે ન કર્યું. આહાહા...!

મુમુક્ષુ :- કાળલબ્ધિ નથી આવી.

ઉત્તર :- કાળલબ્ધિમાં અંદર પુરુષાર્થ (ન કર્યો) માટે કાળલબ્ધિ નથી આવી. પુરુષાર્થની ખામી (છે) માટે કાળલબ્ધિ નથી આવી. કાળલબ્ધિ એટલે? 'ટોડરમલ્લે' તો એમ કહ્યું, કાળલબ્ધિ અને ભવ્યતા કોઈ ચીજ નહિ. અંતર્મુખ વળતા જે કાળમાં આત્માને આનંદ આવે એ કાળલબ્ધિ અને ભાવ આવ્યો એ ભવિતવ્યતા. આહાહા..! કેમકે કાળલબ્ધિ શબ્દ લીધા, ભાષા ધારી પણ એનું કાળલબ્ધિનું વાસ્તવિક જ્ઞાન થાય ક્યારે? આહાહા..!

ઇ તો ઘણા વર્ષથી કહીએ છીએ. ઘણા લોકો પહેલેથી કાળલબ્ધિ, કાળલબ્ધિ (બોલે છે). પણ કાળલબ્ધિનું જ્ઞાન થાય કોને? જેને આત્માના આનંદ સ્વરૂપનું વલણ થઈને ભાવશ્રુતજ્ઞાન દ્વારા આત્માનો અનુભવ કર્યો છે એને કાળલબ્ધિનું જ્ઞાન સાચું હોય છે. બીજો ધારી રાખે કાળલબ્ધિ, કાળલબ્ધિ. પણ ધારે એ ધારણામાં શું એનો અર્થ? આહાહા..!

'ભાવશ્રુતજ્ઞાનસ્વરૂપ શુદ્ધાત્મજ્ઞાનના (-શુદ્ધ આત્માના જ્ઞાનના) અભાવને લીધે, અજ્ઞાનીપણું છે.' આહાહા..! દ્રવ્યશ્રુત સાંભળવામાં આવ્યું અને એનું સામર્થ્ય પણ એટલું છે, કે એ રાગના ઝેરને ઉતારી નાખે અને આત્માના આનંદને ઉગ્રપણે ઉપર લાવે. રાગના ઝેરને છોડી દે અને આનંદના ભાવને ઉપર લાવે. આહાહા..! એવું દ્રવ્યશ્રુતનું સામર્થ્ય છે. છતાંય શાસ્ત્ર સાંભળ્યા, ધાર્યા અને, પણ એનાથી રાગથી ભિન્ન છે એમ ભાવશ્રુતજ્ઞાન દ્વારા શુદ્ધાત્માનું જ્ઞાન ન કર્યું. આહાહા..! આવી વાત છે.

અગિયાર અંગ ભણ્યો, નવ પૂર્વ પણ ભણ્યો, ક્રિયાઓ પણ પંચ મહાવ્રતની અનંતવાર કરી, અઠ્યાવીસ મૂળગુણ સાધુના જે છે એ પણ અનંતવાર કર્યા પણ એ તો બધી ક્રિયા રાગની છે, એ કાંઈ આત્મા નથી. આહાહા..! એને શાસ્ત્રનું ભણતર હોવા છતાં અને શાસ્ત્રની તાકાત પણ એ છે, કે રાગનું ઝેર ઉતારી નાખે. જેમ મંત્રથી વીંછીનું ઝેર ઉતરી જાય છે, સર્પનું ઝેર પણ મંત્રથી ઉતરે એવા સૂત્ર, મંત્ર છે, એ મંત્રથી પણ આને ઝેર ઉતર્યું નહિ કહે છે. આહાહા..!

'આથી એવો નિયમ કરવામાં આવે છે...' આથી એવો ચોક્કસ નિયમ કરવામાં આવે છે, નિયમ છે કે 'અજ્ઞાની પ્રકૃતિસ્વભાવમાં સ્થિત હોવાથી...' અજ્ઞાની પ્રકૃતિનો સ્વભાવ જે રાગ અને દ્વેષ, દયા ને દાન ને પુણ્ય ને પાપ એવો જે ભાવ એ પ્રકૃતિનો સ્વભાવ છે. આહાહા..! ઈ આત્માનો સ્વભાવ નથી. દયા, દાન, ભક્તિ, પૂજા, વ્રત એ બધો પ્રકૃતિનો સ્વભાવ રાગ છે. આકરું કામ છે. એવો પ્રકૃતિનો જે સ્વભાવ (તેમાં) સ્થિત હોવાથી, આહાહા..! અજ્ઞાની રાગની પ્રકૃતિમાંથી છૂટો પડ્યો નથી. રાગની પ્રકૃતિમાં સ્થિત હોવાથી 'તે રાગનો વેદક જ છે...' આત્માનો વેદક નથી. આહાહા..! આત્મા જે આનંદ સ્વરૂપ પ્રભુ એનો અનુભવ નથી, રાગનો અનુભવ છે. આહાહા..! છે?

'પ્રકૃતિસ્વભાવમાં સ્થિત હોવાથી...' વેદકનો ન્યાય આપ્યો કે એ પોતે પોતાના આત્મ સ્વભાવમાં વેદકમાં નહિ હોવાથી અને પ્રકૃતિનો જે સ્વભાવ રાગાદિ છે તે હોવાથી તેમાં

તેનો તેને ભોક્તા અને વેદક કહેવામાં આવે છે. આહાહા...! આવી વાત છે. 'પ્રકૃતિસ્વભાવમાં સ્થિત...' ભાષા જોઈ!

મુમુક્ષુ :- પ્રકૃતિસ્વભાવ એટલે?

ઉત્તર :- એ પુણ્ય ને પાપના ભાવ પ્રકૃતિસ્વભાવ, એ આત્મ સ્વભાવ નહિ. આહાહા...! શુભ ને અશુભભાવ દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ, પૂજા, જાત્રા એ બધો રાગ પ્રકૃતિનો સ્વભાવ છે. આહાહા...! એ તો રાગ છે, એ કંઈ આત્મા નથી. એ પ્રકૃતિ સ્વભાવમાં... આહાહા...! સ્થિત હોવાથી આત્મ સ્વભાવનો એને અનાદર છે. 'વેદક જ છે,...' 'પ્રકૃતિસ્વભાવમાં સ્થિત હોવાથી વેદક જ છે, (--કર્મનો ભોક્તા જ છે).' ધર્મનો ભોક્તા નથી એટલે કર્મનો ભોક્તા જ છે. આહાહા...!

અહીંયાં તો એમ કહેવું છે, કે જ્યાં આત્માના આનંદનો અનુભવ નથી ત્યાં એ રાગ, રાગનો જ વેદક ને અનુભવ છે. આહાહા...! વિકારનો જ અનુભવ એ પ્રકૃતિનો અનુભવ, આત્માનો એ અનુભવ નહિ. આહાહા...! આવી વાતું આકરી. ધંધા આડે હજી પુણ્ય કરવા પણ નવરો નથી. વેપાર ને ધંધા ને બાયડી-છોકરાને સાચવવામાં એના ધ્યાનમાં હજી પુણ્ય શુભભાવ કરવા નવરો નથી. અહીં તો કહે છે, શુભભાવ અનંતવાર કર્યો છતાં પ્રકૃતિનો એ તો સ્વભાવ છે, એ તો કર્મનો સ્વભાવ છે, એ આત્માનો સ્વભાવ નહિ. આહાહા...! તેથી તે 'કર્મનો ભોક્તા જ છે.'

ભાવાર્થ :- 'આ ગાથામાં, અજ્ઞાની કર્મના ફળનો ભોક્તા જ છે...' આહાહા...! 'એવો નિયમ કહ્યો.' એવો નિશ્ચય કહ્યો, એવો નિશ્ચય કહ્યો, નિશ્ચય આ જ છે. અજ્ઞાની રાગને ભોગવે તે નિશ્ચય છે. આહાહા...! 'એવો નિયમ કહ્યો. અહીં અભવ્યનું ઉદાહરણ યુક્ત છે.' અભવીનું તો ઉદાહરણ આપ્યું પણ એ પ્રમાણે બધા પ્રાણી પ્રકૃતિના સ્વભાવને-રાગને વેદે છે તે આત્માને જાણતા નથી. આત્મા અંદર સચ્ચિદાનંદ આનંદ સ્વરૂપ એને એ ઓળખતા નથી તેમ વેદતા નથી. આહાહા...! ઉદાહરણ અભવ્યનું છે કેમકે એ તો કોઈ દિ' પ્રકૃતિનો સ્વભાવ છોડતો નથી. માટે તેને આ ઉદાહરણ અહીં આપ્યું છે.

'અભવ્યનો એવો સ્વયમેવ સ્વભાવ છે...' અભવ્યનો તો સ્વયમેવ સ્વભાવ છે. કર્મને લઈને નહિ, એને લઈને નહિ. આહાહા...! 'સ્વયમેવ સ્વભાવ છે કે દ્રવ્યશ્રુતનું જ્ઞાન આદિ...' ભગવાનની વાણી કાને પડી, ધાર્યું, આવ્યું કે, આમ કહે છે. 'આદિ બાહ્ય કારણો મળવા છતાં...' આહાહા...! 'અભવ્ય જીવ, શુદ્ધ આત્માના જ્ઞાનના અભાવને લીધે,...' જ્ઞાન તો શુદ્ધ ચૈતન્ય પ્રભુ પ્રત્યક્ષ વસ્તુ પડી છે અંદર. આહાહા...! 'અનુભવાય રહ્યો છે તોપણ' એવો શબ્દ કાલે આવ્યો હતો. નહિ? શેમાં આવ્યો હતો?

મુમુક્ષુ :- ૪૯ ગાથામાં, અવ્યક્તના છઠ્ઠા બોલમાં.

ઉત્તર :- હા ઈ, છઠ્ઠા બોલમાં ઈ આવ્યું હતું કે, આત્મા અનુભવાય, પ્રત્યક્ષ અનુભવાય

રહ્યો છે. અંદર પરમાત્મા આનંદકંદ પ્રભુ ચિદ્દાનંદ પડ્યો છે. એ પ્રત્યક્ષ અનુભવાઈ રહ્યો છે. છતાં તેનું ધ્યાન અને લક્ષ કરતો નથી. આહાહા...! છહો બોલ હતો ને? ૪૯ (ગાથા). છહો બોલ છે નીચે.

‘પોતે પોતાથી જ બાહ્ય-અભ્યંતર સ્પષ્ટ અનુભવાઈ રહ્યો હોવા છતાં...’ આહાહા...! કાલે આવ્યું હતું. નહિ? ‘પોતાથી જ બાહ્ય-અભ્યંતર સ્પષ્ટ અનુભવાઈ રહ્યો હોવા છતાં...’ આહાહા...! ભગવાન અંદર ચૈતન્યજ્યોત બિરાજે છે, પ્રત્યક્ષ! રાગ અને વિકાર એ તો ઉપર ટપકે તેલના બિંદુ જેમ પાણીના દળમાં દેખાય પણ એ તેલના બિંદુ કાંઈ પાણીમાં ગયા નથી અને પાણી કાંઈ તેલના બિંદુરૂપે થયું નથી. એમ ભગવાનઆત્મા પુણ્ય ને પાપના વિકારભાવ તેલ જેવા ચીકણા એ રૂપે આત્મા થયો નથી. આહાહા...! પણ છતાં અંતર સ્વરૂપ તો અનુભવાય રહ્યો એવી ચીજ છે, છતાં તેનો આદર તેના ઉપર નથી. આહાહા...! એ અવ્યક્તનો છહો બોલ હતો. આહાહા...!

‘શુદ્ધ આત્માના જ્ઞાનના અભાવને લીધે, કર્મના ઉદયને ભોગવવાનો સ્વભાવ બદલતો નથી;...’ અનંત કાળ વીત્યો. અનાદિ કાળ ચોરાણીના અવતારમાં એક એક અવતાર અનંત કર્યા. દિગંબર જૈન સાધુ પણ અનંતવાર થયો પણ અંદરમાં રાગની એકતાને તોડી નહિ. એ આ દયા, દાન, વ્રત, મહાવ્રત ને આ નગ્નપણું એ ક્રિયાથી મુક્તિ થશે એમ અજ્ઞાનપણે પ્રકૃતિના સ્વભાવને છોડ્યો નહિ. આહાહા...!

અંદરનો સ્વભાવ, પ્રકૃતિનો સ્વભાવ તો ક્ષણિક છે, ભગવાનનો સ્વભાવ તો ત્રિકાળ છે. આહા...! અતીન્દ્રિય આનંદ સ્વરૂપ આત્મા એનો સ્વભાવ તો ત્રિકાળ ધ્રુવ છે અને પ્રકૃતિનો (સ્વભાવ) એક ક્ષણિક (છે). અનુભવાય ને જાય, અનુભવાય ને જાય. આહાહા...! તો ક્ષણિક પર્યાયબુદ્ધિમાં અજ્ઞાનીને રાગનું એકનું વેદન છે. ચાહે તો જૈનનો દિગંબર સાધુ હો, નગ્ન હોય, હજારો રાણી છોડીને સાધુ થયો, પણ અંદરમાં રાગની એકતા તોડી નથી અને સ્વભાવની એકતા ગ્રહણ કરી નથી. આહાહા...! એથી તે અજ્ઞાની છે, એ કર્મનો ભોક્તા છે. પંચમહાવ્રત ને અઠ્યાવીસ મૂળગુણ પાળનારો કર્મનો ભોક્તા છે. આહાહા...! એ તો કર્મની પ્રકૃતિનો સ્વભાવ છે. પંચમહાવ્રત દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ, પૂજા, જાત્રા એ બધો ભાવ તો રાગ છે, એ તો પ્રકૃતિનો સ્વભાવ છે. આહાહા...! આકરી વાત છે, ભાઈ! એ રાગને પોતાનો માનીને અનુભવ્યો છે. છે પ્રકૃતિનો સ્વભાવ એને પોતાનો સ્વભાવ જાણીને અનુભવ્યો છે. આહાહા...!

‘અભવ્યનો એવો સ્વભાવ...’ સ્વયમેવ પોતાથી છે, કર્મને લઈને નહિ. ‘જ્ઞાનના અભાવને લીધે...’ ચૈતન્ય આત્મા આનંદ સ્વરૂપ તેના જ્ઞાનના અભાવને લીધે ‘કર્મના ઉદયને ભોગવવાનો સ્વભાવ આ બદલતો નથી.’ આહાહા...! કર્મના ઉદયને ભોગવવાનો સ્વભાવ પલટતો, બદલતો નથી. ‘માટે આ ઉદાહરણથી સ્પષ્ટ થાય છે કે શાસ્ત્રોનું જ્ઞાન વગેરે હોવા છતાં...’ વગેરે એટલે પંચ મહાવ્રત પાળતો હોય, અઠ્યાવીસ મૂળગુણ હોય, એને માટે ચોકા કરીને લેતો

પણ ન હોય, આહાર-બાહાર એને માટે કર્યા હોય એ લેતો ન હોય તો પણ અજ્ઞાની છે. આહાહા...! કેમકે એ પ્રકૃતિ રાગ છે. પર તરફનું વલણ એ પ્રકૃતિનો સ્વભાવ (છે) તેને જ એ પોતે અનુભવે છે. આહાહા...! આવી આકરી વાત છે.

હજારો રાણી છોડે, પંચ મહાવ્રત પાળે, ચામડા ઉતરડીને ખાર કોઈ છાંટે તો પણ ક્રોધ ન કરે, તોપણ એ પ્રકૃતિનો સ્વભાવ અનુભવે છે. આહાહા...! પ્રકૃતિના સ્વભાવથી ભિન્ન ભગવાન સ્વભાવ આનંદ ને જ્ઞાનની મૂર્તિ પ્રભુ જેનો સ્વયમેવ સ્વભાવ છે. જેમ અભવિને પણ સ્વયમેવ પ્રકૃતિને અનુભવે એ સ્વયમેવ સ્વભાવ છે, એ કાંઈ કોઈ કર્મને લઈને કે એને લઈને નથી. આહાહા...! અભવીનો સ્વયમેવ સ્વભાવ છે કે પ્રકૃતિને વેદે. આહાહા...! એમ આત્માનો સ્વયમેવ સ્વભાવ છે કે આનંદને જ વેદે. આહાહા...! શુદ્ધ ચૈતન્ય સ્વરૂપ છે ભગવાન અંદર. આહાહા...! પણ એની સામું જોવાને વખત ક્યાં? બહારની પ્રવૃત્તિ છોડી પણ અંદરની પ્રવૃત્તિ પ્રકૃતિનો સ્વભાવ (છોડ્યો નહિ). પુણ્યના ભાવ એ પ્રકૃતિનો સ્વભાવ (છે). આહાહા...! દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ, પૂજા, જાત્રા એ સમ્પ્રદેશિખરની ને શેત્રુંજયની ને ગીરનારની જાત્રા એ ભાવ રાગ છે, પ્રકૃતિનો સ્વભાવ છે, એ આત્માનો સ્વભાવ નહિ. આહાહા...! રાડ નાખી જાય એવું છે કે નહિ?

મુમુક્ષુ :- રાડ નાખતો જ નથી.

ઉત્તર :- રાડ નાખતો નથી એટલે? રાડ નાખે છે એટલે? અંદર એને ખટકી જાય કે અર...ર...ર...! આવું કરે તો પણ ધર્મ નહિ? પંચમહાવ્રત પાળે, દિગંબર સાધુ નગ્ન મુનિ અઠ્યાવીસ મૂળગુણ (પાળે), જાત્રા કરે. આહાહા...! અને એને માટે કરેલા ચોકાનો આહાર પણ ન લે, એને માટે કરેલા ચોકાનો આહાર લે તો વ્યવહારના પણ ઠેકાણા નથી. એ તો નિશ્ચય તો જૂઠું જ છે ને વ્યવહાર પણ જૂઠો છે. પણ આ તો એ પણ ન કરે, છતાં અંદર રાગનું વેદન એ પ્રકૃતિનો સ્વભાવ છે. આહાહા...!

મુમુક્ષુ :- દ્રવ્યલિંગીએ તર્કમાં તો બરાબર બેસાડ્યું હોય છે ને?

ઉત્તર :- શાસ્ત્રની ભાષા બરાબર જાણે છે પણ એનો ભાવ સમજતો નથી. ભાષા ભાષા જાણે, એમ કીધું. એનો ભાવ તો રાગથી ભિન્ન પડી અને આત્માનું વેદન કરવું એ શાસ્ત્રનો ભાવ છે. એ તો આવ્યું કે નહિ? દ્રવ્યશ્રુત તો રાગના ઝેરને ઉતારવા માટે નિમિત્ત છે. ભગવાનનું દ્રવ્યશ્રુત રાગનું ઝેર ઉતારવા માટે નિમિત્ત છે. એ દયા, દાન ને ભક્તિનો, પૂજાનો ભાવ રાગ છે, ઇ ઝેર છે. ભગવાન અમૃત સ્વરૂપ છે. એ અમૃતથી વિરુદ્ધ ભાવ રાગ છે. એ ઝેરને ઉતારવાને સમર્થ હોવા છતાં પોતે તેને છોડતો નથી. આહાહા...! આકરી વાત લીધી છે. આ 'સર્વવિશુદ્ધજ્ઞાન અધિકાર' છે ને?

'માટે આ ઉદાહરણથી સ્પષ્ટ થાય છે કે શાસ્ત્રોનું જ્ઞાન વગેરે...' એટલે ક્રિયા, પંચ મહાવ્રત. પ્રાણ જાય તો એને માટે કરેલો આહાર લે નહિ. પ્રાણ જાય તો આહાર ન લે

એવી ક્રિયા (પાળી) પણ એ બધો રાગ છે. આત્મા અંદર જે આનંદ સ્વરૂપ છે એની એને ખબર નથી. આવું કાને પડવું મુશ્કેલ છે. વાત કાને ક્યાં પડે છે? આ કરો ને આ કરો ને આ કરો ને આ કરો મજૂરી કરો, ગીરનાર જાવ ને સમ્મેદશિખર જાવ ને પાલીતાણા જાવ ને.

મુમુક્ષુ :- આપ વેપારને પણ મજૂરી કહો છો અને જાત્રાને પણ મજૂરી કહો છો.

ઉત્તર :- એ મજૂરી રાગની છે. રાગ છે. જ્ઞાનીને આવે પણ એ રાગને દુઃખ જાણે. જ્યાં સુધી વીતરાગ ન થાય ત્યાં સુધી જ્ઞાનીને જાત્રા આદિનો રાગ તો આવે પણ એને દુઃખ જાણે. એને ધર્મનું કારણ અને ધર્મ ન જાણે. ધર્મનું કારણ ને ધર્મ જાણે તે મિથ્યાદષ્ટિ અજ્ઞાની છે. આહાહા...! આવી વાત છે. કદાચ પડે એવી છે, બાપુ! આહાહા...!

‘શાસ્ત્રોનું જ્ઞાન વગેરે હોવા છતાં જ્યાં સુધી જીવને શુદ્ધ આત્માનું જ્ઞાન નથી...’ શુદ્ધ ભગવાન પ્રકૃતિના સ્વભાવથી ભિન્ન, એ પુણ્ય ને પાપના ભાવથી ભિન્ન ભગવાનઆત્મા (છે). કારણ કે એ તો જ્ઞાયક તત્ત્વ છે. નવ તત્ત્વ. પુણ્ય-પાપ, આસ્રવ તત્ત્વથી તો ભિન્ન તત્ત્વ છે. એ તત્ત્વને જ્યાં સુધી જાણ્યું નહિ, અનુભવ્યું નહિ... આહાહા...! ત્યાં સુધી ‘અજ્ઞાનીપણું છે.’

‘જીવને શુદ્ધ...’ કીધું? ‘શુદ્ધ આત્માનું જ્ઞાન નથી...’ આહાહા...! ‘અર્થાત્ અજ્ઞાનીપણું છે ત્યાં સુધી તે નિયમથી ભોક્તા જ છે.’ ચોક્કસ તે રાગનો જ અનુભવનારો છે. ભલેને નગન મુનિ થયો, અઠ્યાવીસ મૂળગુણ પાળતો હોય પણ અંતર આત્માની શુદ્ધતાની ખબર નથી. એ પ્રકૃતિનો સ્વભાવ રાગ, રાગને અનુભવે છે. રાગનો જ ભોક્તા છે. આહાહા...! એવો નિયમ કરવામાં આવે છે. શાસ્ત્રકાર કહે છે, કે એ નિશ્ચય એમ જ છે. એમાં કોઈ ફેરફાર માને તો બધો ફેરફાર એની દષ્ટિમાં છે, વસ્તુમાં ફેરફાર નથી. આહાહા...!

જેટલી બાહ્ય દિશા તરફ દશા (છે), બાહ્ય દિશા તરફ વલણ થાય એ બધી રાગની દશા છે. અંતર દિશા તરફ દશા થાય એ અરાગની દશા ને શુદ્ધ જ્ઞાન છે. આહાહા...! બેની દશાની દિશામાં ફેર છે. રાગની દશા, દિશા પર છે. ભગવાનની ભક્તિ ને પૂજા ને દાન એ બધી દિશા પર તરફ છે. અને ધર્મની દશાની દિશા સ્વ છે. આહાહા...! આત્મા અતીન્દ્રિય આનંદમૂર્તિ પ્રભુ એ સમ્યગ્દર્શનની દિશા છે. દશા સમ્યગ્દર્શન એની દિશા છે. આહાહા...! ક્યાં એટલો નવરો છે? બહારનું કરવા હજી તો નિવૃત્તિ ન મળે અને આ તદ્દન વિકલ્પાતીત પ્રભુ એને વિકલ્પથી અનુભવવો એ અજ્ઞાન છે તેવો નિયમ નિશ્ચય છે, તે નિશ્ચય છે. કથંચિત્ અજ્ઞાન અને કાંઈક કરે છે માટે કથંચિત્ લાભ છે એમ નથી. આહાહા...!

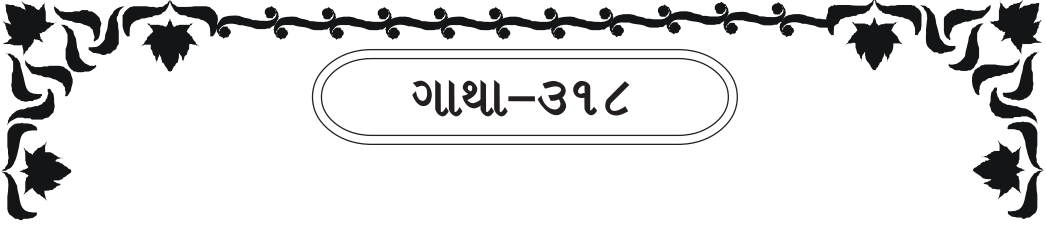
‘જ્યાં સુધી જીવને શુદ્ધ આત્માનું જ્ઞાન નથી...’ આત્મા તો શુદ્ધ ચૈતન્યમૂર્તિ છે, પરમાત્મ સ્વરૂપ છે, ભગવાન સ્વરૂપ છે. એનું સ્વરૂપ જ ભગવાન છે. એને જ્યાં સુધી અનુભવતો નથી, એનું જ્ઞાન નથી. આહાહા...! ત્યાં સુધી ‘અજ્ઞાનીપણું છે ત્યાં સુધી તે નિયમથી ભોક્તા જ છે.’ નિયમથી રાગનો જ ભોક્તા છે. અનાદિથી અનંતવાર મુનિપણું લીધું. આહાહા...!

મુનિવ્રત ધાર અનંત વાર ત્રૈવેયક ઉપજાયૌ;
પૈ નિજ આતમજ્ઞાન વિના, સુખ લેશ ન પાયૌ.

‘મુનિવ્રત ધાર...’ દ્રવ્યલિંગી મુનિ નગ્ન પંચમહાવ્રત બરાબર ધારે. ‘મુનિવ્રત ધાર અનંત વાર ત્રૈવેયક ઉપજાયૌ;...’ ત્રૈવેયકમાં ગયા.. ડોકને સ્થાને જ્યાં દેવ છે ત્યાં ઉપજ્યો અનંત વાર પણ ‘આતમજ્ઞાન બિન સુખ લેશ ન પાયૌ.’ એ દુઃખી છે, એ પંચમહાવ્રત પાળનારો દુઃખી છે. આહાહા..! કેમકે રાગ છે ને એ આસ્રવ છે, આસ્રવ છે તે દુઃખ છે. આહાહા..! એવો નિયમ કરવામાં આવે છે, કે અજ્ઞાની જ પ્રકૃતિના સ્વભાવનો વેદક છે. જ્ઞાની પ્રકૃતિના સ્વભાવનો વેદક નથી. આહાહા..!

* ચોથા ગુણસ્થાને ઉપાદેયરૂપ શુદ્ધભાવ અલ્પ છે. પાંચમે છઠ્ઠે તે વધતો જાય છે. તથા હેયરૂપ વિકાર ચોથા ગુણસ્થાન કરતાં પાંચમે-છઠ્ઠે મંદ થતો જાય છે. જેમ જેમ શુદ્ધતા વધે છે તેમ તેમ ગુણસ્થાન વધે છે. ગુણસ્થાન અનુસાર સ્વજ્ઞેયને પકડવાની તાકાત વધતી જાય છે. પરદ્રવ્યને છોડવાથી ગુણસ્થાન વધે એમ નથી. લંગોટી હતી ત્યારે પાંચમું ને લંગોટી છૂટતાં છઠ્ઠું સાતમું એમ નથી... પણ અંદરમાં દ્રવ્યને પકડીને તેના આચરણની ઉગ્રતા થતાં ગુણસ્થાન વધે છે. ગુણસ્થાન અનુસાર બાહ્યમાં નિમિત્તોનો સંબંધ છૂટી જાય છે. જેમ કે છઠ્ઠા ગુણસ્થાને સદોષ આહાર લેવાનો ભાવ ન આવે, ત્યાં વસ્ત્રનો સંયોગ ન હોય પણ ત્યાં ગુણસ્થાન તો અંદરની શુદ્ધિથી ટક્યું છે. બહારમાં વસ્ત્રનો ત્યાગ કરીને બેસે તેથી કાંઈ છઠ્ઠું ગુણસ્થાન થઈ જતું નથી. ગુણસ્થાન પ્રમાણે જ્ઞાન અને ગુણસ્થાન પ્રમાણે ક્રિયા. કાંઈ ચોથા ગુણસ્થાને કેવળજ્ઞાન કે મનઃપર્યયજ્ઞાન ન હોય. તેમ જ ક્રિયા એટલે શુભભાવ, તે પણ ગુણસ્થાન અનુસાર હોય છે. અંદર ચોથું ગુણસ્થાન હોય ને બહારમાં દ્રવ્યલિંગી મુનિ હોય એટલે છઠ્ઠા ગુણસ્થાન જેવી ક્રિયા હોય, પણ તેની અહીં વાત નથી. અહીં તો જેટલું ગુણસ્થાન પ્રગટ્યું તેને અનુસાર ક્રિયા હોય છે. અંદર છઠ્ઠું ગુણસ્થાન હોય ને વેપાર કરતો હોય-એમ ન બને. પણ તેથી શુભપરિણામને લીધે ગુણસ્થાન હોય છે- એમ નથી. ૬૭૨.

– પરમાગમસાર

ણિલ્વેયસમાવણ્ણો ણાણી કમ્મપ્પલં વિયાણેદિ ।

મધુરં કહુયં બહુવિહમવેયઓ તેણ સો હોઙ્ણી । ૩૧૮ ।।

નિર્વેદસમાપન્નો જ્ઞાની કર્મફલં વિજાનાતિ ।

મધુરં કટુકં બહુવિધમવેદકસ્તેન સ ભવતિ । ૩૧૮ ।।

જ્ઞાની તુ નિરસ્તભેદભાવશ્રુતજ્ઞાનલક્ષણશુદ્ધાત્મજ્ઞાનસદ્ભાવેન પરતોઽત્યન્તવિરક્તત્વાત્ પ્રકૃતિસ્વભાવં સ્વયમેવ મુચ્ચતિ, તતોઽમધુરં મધુરં વા કર્મફલમુદિતં જ્ઞાતૃત્વાત્ કેવલમેવ જાનાતિ, ન પુનર્જ્ઞાને સતિ પરદ્રવ્યસ્યાહંતયાઽનુભવિતુમયોગ્યત્વાદ્દેદયતે । અતો જ્ઞાની પ્રકૃતિસ્વભાવવિરક્તત્વાદવેદક એવ ।

હવે જ્ઞાની તો કર્મફળનો અવેદક જ છે-એવો નિયમ કરવામાં આવે છે :-

નિર્વેદને પામેલ જ્ઞાની કર્મફળને જાણતો,

-કડવા મધુર બહુવિધને, તેથી અવેદક છે અહો! ૩૧૮.

ગાથાર્થ :- [નિર્વેદસમાપન્નઃ] નિર્વેદપ્રાપ્ત (વૈરાગ્યને પામેલો) [જ્ઞાની] જ્ઞાની [મધુરમ્ કટુકમ્] મીઠા-કડવા [બહુવિધમ્] બહુવિધ [કર્મફલમ્] કર્મફળને [વિજાનાતિ] જાણે છે [તેન] તેથી [સઃ] તે [અવેદકઃ ભવતિ] અવેદક છે.

ટીકા :- જ્ઞાની તો જેમાંથી ભેદ દૂર થયા છે એવું ભાવશ્રુતજ્ઞાન જેનું સ્વરૂપ છે એવા શુદ્ધાત્મજ્ઞાનના (-શુદ્ધ આત્માના જ્ઞાનના-) સદ્ભાવને લીધે, પરથી અત્યંત વિરક્ત હોવાથી પ્રકૃતિસ્વભાવને (-કર્મના ઉદયના સ્વભાવને) સ્વયમેવ છોડે છે તેથી ઉદયમાં આવેલા અમધુર કે મધુર કર્મફળને જ્ઞાતાપણને લીધે કેવળ જાણે જ છે, પરંતુ જ્ઞાન હોતાં (-જ્ઞાન હોય ત્યારે-) પરદ્રવ્યને 'હું'પણે અનુભવવાની અયોગ્યતા હોવાથી (તે કર્મફળને) વેદતો નથી. માટે, જ્ઞાની પ્રકૃતિસ્વભાવથી વિરક્ત હોવાથી અવેદક જ છે.

ભાવાર્થ :- જે જેનાથી વિરક્ત હોય તે તેને સ્વયમેવ તો ભોગવે નહિ, અને પરવશે ભોગવે તો તેને પરમાર્થે ભોક્તા કહેવાય નહિ. આ ન્યાયે જ્ઞાની-કે જે પ્રકૃતિસ્વભાવને (કર્મના ઉદયને) પોતાનો નહિ જાણતો હોવાથી તેનાથી વિરક્ત છે તે-સ્વયમેવ તો પ્રકૃતિસ્વભાવને

ભોગવતો નથી, અને ઉદયની બળજોરીથી પરવશ થયો થકો પોતાની નિર્બળતાથી ભોગવે તો તેને પરમાર્થે ભોક્તા કહેવાય નહિ, વ્યવહારથી ભોક્તા કહેવાય. પરંતુ વ્યવહારનો તો અહીં શુદ્ધનયના કથનમાં અધિકાર નથી; માટે જ્ઞાની અભોક્તા જ છે.

ગાથા-૩૧૮ ઉપર પ્રવચન

‘હવે જ્ઞાની તો કર્મફળનો અવેદક જ છે-એવો નિયમ કરવામાં આવે છે :-’ એ ૩૧૮.

णिव्वेयसमावण्णो णाणी कम्मप्फलं वियाणेदि ।

महुरं कडुयं बहुविहमवेयओ तेण सो होइ ।।३१८।।

નિર્વેદને પામેલ જ્ઞાની કર્મફળને જાણતો,

-કડવા મધુર બહુવિધને, તેથી અવેદક છે અહો! ૩૧૮.

સમ્યગ્દષ્ટિ રાગનો વેદક નથી એ અપેક્ષાએ કહ્યું છે. રાગને મારું માનીને વેદતો નથી. અધુરો છે ત્યાં સુધી રાગનું વેદન છે. કેવળજ્ઞાન નથી ત્યાં સુધી આત્મજ્ઞાનનું વેદન છે અને રાગનું વેદન, બેય સાથે છે. મિથ્યાદષ્ટિને એકલી પ્રકૃતિના સ્વભાવનું વેદન છે. ભગવાન કેવળીને એકલા આત્માના સ્વભાવનું વેદન છે, સાધક જીવને આત્મજ્ઞાન છે, કે રાગથી ભિન્ન છે, રાગ મારી ચીજ નથી, રાગની ક્રિયા એ તો પ્રકૃતિનો સ્વભાવ છે, એમ આત્માનું સ્વરૂપ જાણ્યું ને વેદ્યું છે છતાં પૂર્ણ નથી એટલે રાગનું વેદન છે પણ એને અહીંયાં નિશ્ચયથી ઠરાવ્યો નથી. સમજાય છે કાંઈ? એનો એ જાણનાર રહે છે એમ. આહાહા..!

‘હવે જ્ઞાની તો કર્મફળનો અવેદક જ છે-એવો નિયમ કરવામાં આવે છે :-’

ટીકા :- ‘જ્ઞાની તો જેમાંથી ભેદ દૂર થયા છે...’ આહાહા..! આત્મા જ્ઞાયક સ્વરૂપ અભેદ ચિદાનંદ આનંદ એમાંથી જેને ભેદ દૂર થયા છે. આ રાગ છે ને આ આત્મા છે એવો ભેદ પણ જેમાંથી વિકલ્પ ઊઠી ગયો છે. આ ગુણી છે ને એમાં જ્ઞાન છે એવો ભેદ પણ જેમાંથી નીકળી ગયો છે. આહાહા..! ‘જ્ઞાની તો જેમાંથી ભેદ દૂર થયા છે એવું ભાવશ્રુતજ્ઞાન...’ જોયું? ભાવશ્રુતજ્ઞાન એને કહીએ કે જેમાં ભેદ રહેતા નથી. કે આ ગુણી છે એના ગુણ છે, હું આત્મા છું ને આ રાગ છે એવો ભેદ એમાં નથી. એકલો ભગવાનઆત્મા અભેદ સ્વરૂપ ગુણ-ગુણીનો ભેદ પણ જ્યાં દષ્ટિમાં નથી એવું. ભેદ દૂર થયા એવું. શું એવું? ‘ભાવશ્રુતજ્ઞાન જેનું સ્વરૂપ છે...’ આહાહા..! આ શ્લોકો બધા આકરા છે.

‘જ્ઞાની તો જેમાંથી ભેદ દૂર થયા છે...’ રાગ તો દૂર થયો છે પણ ગુણ-ગુણીના ભેદ પણ જેમાંથી દૂર થઈ ગયા છે. આહાહા..! ‘એવું ભાવશ્રુતજ્ઞાન...’ એવું ભાવશ્રુતજ્ઞાન. અહીં

કેવળજ્ઞાનની વાત નથી, અહીં તો હજી સાધકની વાત છે. આહાહા...! ધર્મી જીવ તો એને કહીએ ‘જેમાંથી ભેદ દૂર થયા છે એવું ભાવશ્રુતજ્ઞાન જેનું સ્વરૂપ છે એવા શુદ્ધાત્મજ્ઞાનના સદ્ભાવને લીધે, એવા (-શુદ્ધ આત્માના જ્ઞાનના-) સદ્ભાવને લીધે,...’ આહાહા...! પ્રકૃતિના સ્વભાવથી ભિન્ન પડી, જ્ઞાનના સ્વભાવમાં પણ ગુણ-ગુણીના ભેદને દૂર કરી, અભેદ એવા ભાવશ્રુતજ્ઞાનનો જ્યાં અનુભવ છે. આહાહા...! એને અહીં ભાવશ્રુતજ્ઞાન કહે છે. અભેદને-ભેદ દૂર કરે તેને. આહાહા...!

‘જ્ઞાની તો જેમાંથી ભેદ દૂર થયા છે એવું ભાવશ્રુતજ્ઞાન...’ આહાહા...! આત્માનું જ્ઞાન. ભાવશ્રુતજ્ઞાન એને કહીએ, કે જેની દષ્ટિમાંથી ભેદ દૂર થયા છે. જેની દષ્ટિમાં અભેદ આત્મા દષ્ટિમાં રહ્યો છે. આહાહા...! પુણ્ય-પાપ તો નહિ પણ ગુણ-ગુણીનો ભેદ પણ જેની દષ્ટિના વિષયમાં નથી. ભાવશ્રુતજ્ઞાનનો એ વિષય જ નથી. આહાહા...! આવું આકરું કામ.

મુમુક્ષુ :- જ્ઞાન તો ભેદાભેદ બધાને જાણે.

ઉત્તર :- જાણે પણ રાગ સહિત જાણે છે, અજ્ઞાની રાગની એકતા સહિત જાણે છે અને જ્ઞાની રાગથી ભિન્નતા થઈને જાણે છે. જાણવામાં જાણવામાં ફેર છે. અજ્ઞાની રાગમાં એકાકાર થઈને પરને જાણે છે. ધર્મી રાગથી ભિન્ન પડીને પોતાના સ્વરૂપમાં રહીને જાણે છે. આહાહા...! આવી વાતું છે ત્યારે આકરું લાગે છે ને?

ધર્મી તો... આહાહા...! ‘જેમાંથી ભેદ દૂર થયા છે...’ રાગ તો દૂર થઈ ગયો પણ જેના ગુણ-ગુણીના ભેદ, કે આ પર્યાય છે ને આ દ્રવ્ય છે એવા ભેદ પણ જેમાં દૂર થઈ ગયા છે. એની દષ્ટિ તો અંદર અભેદ ઉપર છે. આહાહા...! પર્યાયનું જ્ઞાન પણ યથાર્થ એને કહીએ કે જેને દ્રવ્યનું જ્ઞાન યથાર્થ હોય એને. આવે છે ને? ભાઈ! ‘નિયમસાર’માં. ન્યાં બહુ ચર્ચા થઈ, ‘રાજકોટ’માં બહુ (ચર્ચા થઈ). માણસ બહુ આવતું. ચર્ચા બહુ ઝીણી કાઢતા, ‘ચંદુભાઈ’. ઝીણી... ઝીણી... ઝીણી... ઝીણી... વાંચન ઘણું છે ને! ચાર-ચાર કલાક દરરોજ વાંચે છે, ડોક્ટર હોવા છતાં. રાતના પ્રશ્નો ઝીણા બહુ કરતા. બહુ ઝીણા, બહુ ઝીણા. ત્યાં પણ આ વાત આવી હતી. આહાહા...!

‘જ્ઞાની તો જેમાંથી ભેદ દૂર થયા છે એવું ભાવશ્રુતજ્ઞાન જેનું સ્વરૂપ છે...’ આહાહા...! કોનું? ‘એવા શુદ્ધાત્મજ્ઞાન...’ કહે છે, જેમાંથી ભેદ દૂર થયા અને ભાવશ્રુતજ્ઞાન થયું એ જેનું સ્વરૂપ છે. ભેદ દૂર થયા અને ભાવશ્રુતજ્ઞાન જેનું સ્વરૂપ છે. કોનું? ‘એવા શુદ્ધાત્મજ્ઞાન...’ આહાહા...! એવું શુદ્ધ આત્માનું જ્ઞાન. જેમાંથી રાગાદિ ને ગુણ-ગુણીના ભેદ ને પર્યાય ને દ્રવ્યનો ભેદ બે પણ જેમાંથી દૂર થયા છે, એવું ભાવશ્રુતજ્ઞાન જેનું સ્વરૂપ છે તેવું આત્માનું જ્ઞાન. આહાહા...!

‘એવા શુદ્ધાત્મજ્ઞાનના સદ્ભાવને લીધે, (-શુદ્ધ આત્માના જ્ઞાનના-) સદ્ભાવને લીધે,...’ આહાહા...! ‘પરથી અત્યંત વિરક્ત હોવાથી પ્રકૃતિસ્વભાવને સ્વયમેવ છોડે છે...’ આહાહા...!

પ્રકૃતિ છૂટે તો છોડે છે એમ નહિ. પોતે તેના ઉપરથી દષ્ટિ છોડી દે છે. આહાહા...! સ્વયમેવ છોડે છે. રાગ છૂટે છે માટે તેના ઉપર છોડવાનું લક્ષ્ય છે એમ નહિ. પોતે પોતાના શુદ્ધાત્મજ્ઞાનના સદ્ભાવને લીધે પ્રકૃતિને સ્વયમેવ છોડે છે. આહાહા...! છે ને? 'પરથી અત્યંત વિરક્ત હોવાથી પ્રકૃતિસ્વભાવને...' આહાહા...! ધર્મી તો એને કહીએ, રાગ અને રાગના ફળ તરીકેની સંસારની આ બધી સામગ્રી બધા તરફથી જેની દષ્ટિ ઉઠી ગઈ છે. આહાહા...! પ્રકૃતિનો સ્વભાવ રાગાદિ અને તેનું ફળ આ સંયોગ, પૈસો, લક્ષ્મી, આબરુ, ધૂળ, મકાન, ધૂળ ધૂળ આ બધા પૈસા, પાંચ, પચીસ લાખ ને કરોડ-કરોડ રૂપિયા.. આહા...!

મુમુક્ષુ :- રૂપિયાના દાણા આવે છે અનાજ આવે છે.

ઉત્તર :- દાણા એના આવતા નથી. પૈસો હોય તોય દાણા નથી આવતા. દુકાળમાં વાત નથી એક આવી? એક છોડીને ઘરે બિચારાને કાંઈ નહોતું ને એના બાપ પાસે ગઈ. બાર વર્ષનો દુકાળ પડ્યો હતો. એક સુપડું મોતી, સાચા મોતી લઈને ગઈ. મોતી સુપડું ભરીને (ગઈ). બાપુ! મને એક સુપડું જુવાર આપો, બાજરો આપો. બાપ કહે છે, અરે...! દીકરી અમારે ઘરમાં છે જ આટલું અત્યારે. આ જ કરવાનું, ખાવાનું જ આ છે, બીજું છે નહિ મારી પાસે. આહાહા...! દુકાળ બાર વર્ષનો જ્યારે પડ્યો (ત્યારની વાત છે).

મુમુક્ષુ :- કેટલા વર્ષ પહેલાની વાત છે?

ઉત્તર :- હા, ભલે અનંત કાળ પહેલાની હોય પણ અનંત કાળમાં હતો કે નહિ ઈ? અનંત કાળમાં હતો કે નહિ ઈ? કે અનંત કાળ પહેલાની વાત એટલે નહોતો ત્યાં ઈ? આહાહા...! અનંતકાળ પહેલેથી છે બધી સ્થિતિમાં. આહાહા...! પણ કોઈ દિ' સ્વભાવ સન્મુખ જોવાની દરકાર કરી નથી. આહાહા...!

એથી 'પ્રકૃતિસ્વભાવને સ્વયમેવ છોડે છે...' એટલે કે છૂટી જાય છે. છોડે છે એમ કહેવું એ વ્યવહાર છે. અંતર સ્વભાવ તરફ વલણ છે તેથી પ્રકૃતિનો સ્વભાવ આવીને છૂટી જાય છે. આહાહા...! એને છોડે છે એમ કહે છે. બાકી આ પ્રકૃતિનો સ્વભાવ છે અને હું છોડું તો એ હજી લક્ષ્ય પર ઉપર છે. એમેય નથી, મારો પ્રભુ ચૈતન્ય આનંદમૂર્તિ છે એની દષ્ટિને લઈને પ્રકૃતિનો સ્વભાવ છૂટી જાય છે એને છોડે છે એમ કહેવામાં આવે છે. આહાહા...!

મુમુક્ષુ :- દેખાય છે. રાગ, વિકલ્પ થતો જ નથી.

ઉત્તર :- રાગ થાય છે પણ છોડી દે છે. સાધક છે ને હજી! ભાવશ્રુતજ્ઞાન છે ને? ભાવશ્રુતજ્ઞાન છે ને? સાધક છે ને? કેવળી નથી. રાગ થાય છે પણ લક્ષ્યમાં લેતો નથી, છૂટી જાય છે. આહાહા...!

'સ્વયમેવ છોડે છે તેથી ઉદયમાં આવેલા...' જુઓ! 'અમધુર કે મધુર કર્મફળને જ્ઞાતાપણને લીધે કેવળ જાણે જ છે,...' અમધુર એટલે અશુભભાવ હોય, મધુર-શુભભાવ

હોય બેયને જ્ઞાની જાણે છે. આહાહા...! છે? 'તેથી ઉદયમાં આવેલા...' જુઓ! ઉદયમાં આવે તો છે. અમધુર એટલે કડવો અશુભભાવ. મધુર એટલે શુભ. આહાહા...! એ 'કર્મફળને...' ઈ તો કર્મનું ફળ છે, ઈ ચૈતન્યનું ફળ નથી. આહાહા...! અરે...! આવી વાત સાંભળવામાં એકાંત લાગે. એ તો એકાંત છે, કહે છે. વ્યવહારથી થાય એ તો આવતું નથી એમાં. અરે...! પ્રભુ! સાંભળ, ભાઈ! આવી વાત સાંભળવા મળે નહિ ને સાંભળવા મળે તો એકાંત લાગે છે. અરે...! આ ભક્તિ, પૂજા, દાન, દયા એ બધું બંધ? બંધનું કારણ? આહાહા...! એકાંત લાગે અજ્ઞાનીને. એક તો સાંભળવું મુશ્કેલ પડે, સાંભળવા મળે નહિ. બહારમાં આ કરો ને આ કરો ને આ કરો ને આ કરો. આ સાંભળવા મળે તો એકાંત લાગે. આહા...! આ અનેકાંત નથી. વ્યવહારથી પણ થાય, નિશ્ચયથી પણ થાય એવું અનેકાંત જોઈએ. આહાહા...! અહીં કહે છે કે નિશ્ચયથી થાય ને વ્યવહારથી આત્મલાભ થાય નહિ. વ્યવહારથી બંધ થાય. આહાહા...! આવી વાત છે.

'ઉદયમાં આવેલા અમધુર કે મધુર...' આહાહા...! શુભભાવ તીર્થંકર ગોત્ર બાંધવાનો આવ્યો મધુર (એને) છોડે છે. કારણ કે એનું ફળ બંધન છે અને બંધન છે એ પ્રકૃતિ છે ને પ્રકૃતિ છે ઈ વિષના-ઝેરના ઝાડ છે. ૧૪૮ પ્રકૃતિ ઝેરના ઝાડ છે, ભગવાન અમૃતનું ઝાડ છે. આહાહા...! આત્મા અમૃતનું જીવન, જીવનું જીવન અમૃત સ્વરૂપ એનું જીવન છે અને આ પ્રકૃતિ છે (તે) ઝેરના ઝાડ છે. આહાહા...! તીર્થંકર પ્રકૃતિ પડી છે એ પણ ઝેરનું ઝાડ છે. ૧૪૮ પ્રકૃતિમાં આવ્યું, ૧૪૮ પ્રકૃતિમાં આવ્યું છે. ૧૪૮ પ્રકૃતિ બધી ઝેરના ઝાડ છે. કારણ, કે જે શુભભાવે પ્રકૃતિ બંધાણી એ પ્રકૃતિનો ઉદય એ શુભભાવ છોડીને કેવળ થાશે ત્યારે પ્રકૃતિનો ઉદય આવશે. તો શું શુભભાવે શું કર્યું? જે શુભભાવે જ્ઞાનીને પ્રકૃતિ બંધાણી તે પ્રકૃતિના કારણરૂપ જે શુભભાવ એનો નાશ કરીને વીતરાગ થાશે ત્યારે તે પ્રકૃતિનો ઉદય આવશે. હવે એને શું કામ છે? આહાહા...! આકરી વાત છે, ભાઈ! વીતરાગના સિદ્ધાંતો દુનિયાથી આખી જાતથી વાત જુદી છે. સાંભળે છે, હવે લોકો સાંભળે તો છે, કે કાંઈક કહેવાય છે, કાંઈક છે ખરું, 'આફ્રિકા' જેવામાં ગયા તોય માણસો હજારો (આવતા). બહેનો તો બે, ત્રણ હજાર. કોણ જાણે આમ ખીચોખીચ ભરાતું. પુરુષો થોડા પાંચસો, સાતસો. બપોરના, બપોરના રાંધવું ન હોય ને (એટલે) બહેનો બહુ આવતી. બધા સાંભળતા. વિરોધ કાંઈ નહિ, વિરોધ જરીએ નહિ. આહા...! માર્ગ આ છે. આહા...!

અને એનો વાંચનાર છે. કેવા કીધું? 'વેલજીભાઈ' બહુ ડોંશિયાર. છે નાની ઉંમર પણ બહુ સારું વાંચન, લોકો રાજી (થઈ જાય). એવું સરસ વાંચન (કરે છે). જડ ને ચૈતન્ય ને રાગ ને ભિન્ન કરીને વાત કરે. ન્યાં 'આફ્રિકા'માં! 'લંડન'માં તો આ 'પ્રેમચંદભાઈ' ભાઈ આવ્યાને આ? ન્યાં 'લંડન' માં ગયા હતા ને. એની લાઈન તો બહુ... રસ એવો એને એવો રસ છે. 'લંડન'માં મહાજન. ત્યાં 'વીરચંદભાઈ' જઈ આવ્યા ને? કેટલા દિ' રહ્યા?

સવા મહિનો 'લંડન' માં? ઠીક! એ માણસ એવો છે કોઈ. અહીં આવ્યો હતો. વૈરાગ્ય, વૈરાગ્ય... વાત અંદર.. આહાહા...! આ વસ્તુ જ છે, આવી ચીજ છે એમ કહે. અને મોઢામાં વૈરાગ્ય અને 'લંડન'માં વાંચન કરે છે. આ ચીજ છે. જ્યાં હોય ત્યાં આત્મા છે ત્યાં છે. આ ક્યાં ન્યાં બહાર છે. આહાહા...! જ્યાં આત્મા છે ત્યાં આત્માના સ્વરૂપની વાર્તા, આવું એનું વેદન છે. આહાહા...!

અહીં કહે છે, 'સ્વયમેવ છોડે છે તેથી ઉદયમાં આવેલા અમધુર કે મધુર કર્મફળને જ્ઞાતાપણને લીધે કેવળ જાણે જ છે, પરંતુ જ્ઞાન હોતાં (-જ્ઞાન હોય ત્યારે-) પરદ્રવ્યને 'હું'પણે અનુભવવાની અયોગ્યતા...' દેખો! આત્મજ્ઞાન હોતા રાગને પોતાપણે અનુભવવાની અયોગ્યતા છે. છે? 'અનુભવવાની અયોગ્યતા હોવાથી (તે કર્મફળને) વેદતો નથી. માટે, જ્ઞાની પ્રકૃતિસ્વભાવથી વિરક્ત હોવાથી અવેદક જ છે.' આ પણ અપેક્ષાએ કહ્યું, હોં! થોડુંક છે એને જાણે છે એ અહીં લેવું નથી. અંદર થોડું વેદક પણ છે અને થોડું અવેદક છે. રાગનું થોડું વેદક છે, આનંદનું વેદક છે. પણ અહીં તો અત્યંત બિલકુલ વેદક નથી, જાણનાર છે એમ અહીં સિદ્ધ કરવું છે.

(શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)